

Opgaven i teoretisk pædagogikum, maj 2018

Tema 2: Digital dannelse

Digitale teknologier har igennem de seneste 25-30 år haft afgørende betydning for samfundsudviklingen og ændret vores måde at producere, indsamle viden, kommunikere og tænke samvær og fællesskab på. Det er en udvikling, som både rummer potentialer og barrierer, vi endnu ikke kender alle konsekvenserne af, men som vi i en uddannelseskontekst nødvendigvis må forholde os til.

Som følge heraf og for at ruste eleverne til fremtidens digitale samfund, hvor teknologisk udvikling er et grundvilkår, er digital dannelse et centralt indsatsområde i Gymnasireformen 2017. I Lov om de gymnasiale uddannelser § 29 Stk. 6. står der bl.a., at *“eleverne skal opnå digitale kompetencer, så de lærer at anlægge et kritisk blik på digitale medier og at indgå i digitale fællesskaber¹”*. I Styrelsen for IT og Lærings demonstrationsskoleprojekt fra 2017 *“Demonstrationsskoleprojekt om implementering af digital dannelse og digitale kompetencer i fagene²”* knyttes digital kompetence til digital dannelse, hvilket fremgår både af projektets titel og indholdsbeskrivelsen.

Arbejdet med de digitale kompetencer og digital dannelse skal primært foregå i fagene, og derfor er det ekspliciteret i læreplanerne, hvilke digitale kompetencer der skal udvikles i de enkelte fag. I læreplanen for Dansk A³ kan man således læse, at danskfaget bidrager til elevernes digitale dannelse ved at arbejde med digitale analyseobjekter, mens det i læreplanen for Matematik B⁴ fremgår, at eleverne skal opnå forståelse af og lære at bruge digitale matematiske hjælpemidler. Begge læreplaner understreger, at anvendelse af it skal ske ud fra en kritisk stillingtagen.

Af vejledningerne til de gymnasiale fag fremgår anvisninger på forløb, hvor der er særligt fokus på elevernes digitale kompetencer. Eksempler på, hvordan man har arbejdet med dette i praksis på Randers HF & VUC, er remediering fra tekst til film i dansk, dataopsamling i naturvidenskab og brug af Wikispaces i Matematik B. På Ordrup Gymnasium har man i samfundsfag undervist i sociale medier og kønskultur⁵, og Nikolaj Elf har vist, hvordan digitale teknologier på HTX ikke bare fremmer kreativitet i fagene, men også skaber et rum for kritisk refleksivitet⁶. På Niels Brock HHX

¹ <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=186027>

² <https://www.stil.dk/aktuelt/stil/2017/sep/170904-demonstrationsskoleprojekt-om-implementering-af-digital-dannelse-og-digitale-kompetencer>

³ Det er vigtigt her at bemærke, at formuleringen er samstemmende på tværs af de fire gymnasiale uddannelser.

⁴ Formuleringen er ligeledes i Matematik B næsten samstemmende på tværs af de fire gymnasiale uddannelser.

⁵ Danmarks Evalueringsinstitut (2017). *It og digital dannelse i gymnasiet*. Tilgængelig på

<https://www.eva.dk/ungdomsuddannelse/it-digital-dannelse-gymnasiet-erfaringsopsamling>, side 16. Se også Sex og Samfunds hjemmeside, <https://www.underviserportal.dk/>, hvor en række forløb rettet mod forskellige fag om *“Dilemmaer på nettet”* samt *“Køn, krop og sociale medier”* er frit tilgængelige

⁶ Elf, N.F, Teknologi i elevernes skrive(r)udvikling. I E. Krogh & K.S. Jakobsen (red.), *Skriverudviklinger i gymnasiet*. Syddansk Universitet. 2016, s.133-156

undervises eleverne i sociale medier og sikkerhed på nettet⁷, ligesom man på Køge Gymnasium arbejder målrettet med elevernes digitale dannelse⁸. Det har resulteret i Anne Boie Johannessons bog "Veje til digital dannelse"⁹, som anviser en række praktiske øvelser¹⁰.

Digital dannelse kan i relation til ovenstående både forstås som værende en del af almindelsen og som nogle reelle færdigheder og kompetencer, som eleverne skal opnå. Thomas Illum Hansen formulerer dette spændingsfelt med afsæt i det 21. århundredes kompetencer¹¹ og argumenterer for to fortolkninger af begrebet digital dannelse: *"På den ene side kan man fortolke digital dannelse snævert og kompetenceorienteret i forlængelse af it-literacy som arbejdsredskab. På den anden side kan man fortolke digital dannelse mere bredt og sociokulturelt som et kritisk, helhedsorienteret dannelsesperspektiv, der er mere end summen af det 21. århundredes kompetencer¹²".*

Såvel nationale som internationale publikationer afslører, at der ikke findes en fasttømret definition af digital dannelse eller kategorisering af digitale kompetencer. EVA-rapporten "It og digital dannelse i gymnasiet"¹³ arbejder med fire kompetenceområder, nemlig informationskompetencer, operationelle kompetencer (at vælge og anvende digitale teknologier), deltagelseskompetence (samarbejde og kommunikere) og produktive kompetencer (bidrage kreativt til digitale produktioner). Hver kompetence omfatter på det laveste niveau instrumentelle færdigheder og på det højeste niveau evnen til kritisk at reflektere over, hvordan de digitale muligheder kan anvendes på en hensigtsmæssig måde. Jesper Tække og Michael Paulsen¹⁴ foretager i deres forskning en analytisk skelnen mellem fire dimensioner, man kan fokusere på i arbejdet med at realisere elevernes digitale dannelse: indtryk, udtryk, refleksivitet og deltagelse. Til hver dimension knytter sig særlige problemstillinger, der forudsætter bestemte kompetencer, fx. er informationskompetencen en forudsætning for at være dannet i forhold til digitale indtryk. Der er tale om et vist overlap mellem de to typologier, men refleksionsaspektet er udsondret som en særlig kompetence eller dannelse hos Tække og Paulsen.

Jeppe Bundsgaard definerer digital dannelse i forlængelse af Wolfgang Klafkis begreb om almen dannelse. For Bundsgaard handler digital dannelse *"om at kunne anvende og opføre sig ordentligt med teknologi, erkende teknologiens rolle i vores fælles liv, forholde sig til udfordringer og deltage engageret i at forstå og handle i forhold til de muligheder og udfordringer teknologier giver for os i*

⁷ Nielsen (2016, 16. nov.). Reportage: Digitalt indfødte fik en overraskende lektion. Gymnasieskolen.dk:

<https://gymnasieskolen.dk/digitalt-indfoedte-fik-en-overraskende-lektion>

⁸ Johannesson, A. B. (2017, 10. nov.). Blog: Digital dannelse ind i fagene. Gymnasieskolen.dk: <https://gymnasieskolen.dk/digital-dannelse-ind-i-fagene>

⁹ Johannesson, A. B. (2017). *Veje til digital dannelse*. Lindhart og Ringhof, 2017

¹⁰ Publikationen "It-didaktik i teori og praksis" (se nedenfor) beskriver ligeledes i en række cases, hvordan man i grundskolen har arbejdet med træning af elevernes digitale kompetencer i et dannelsesperspektiv.

¹¹ 21st Century Learning Skills, se fx <http://info.21skills.dk/>

¹² Hansen, T. I. (2016) Om digital dannelse og digitale kompetencer. Bundsgaard, J., Hansen, T. I., & Brahe-Orlandi, R. . *It-didaktik i teori og praksis: Elevpositioner og digitale kompetencer i et dannelsesperspektiv*. Dafolo.

¹³ EVA: "It og digital dannelse i gymnasiet", 2017. EVA's typologi læner sig op ad den internationale forståelse af digitale kompetencer som de fx. kommer til udtryk UNESCO-rapporten "Digital Literacy in Education" fra 2011.

<http://iite.unesco.org/publications/3214688/>. Alle fire kompetenceområder er indgået i arbejdet med revision af læreplanerne i forbindelse med reformen, og det er også denne typologi, som ligger til grund for demonstrationsskoleprojektet DiDaks arbejde med at udvikle den digitale dannelse i fagene og i faglige samspil.

¹⁴ Tække, J., & Paulsen, M. (red.) (2015). *Digital dannelse: Udfordringer, erfaringer og perspektiver fra Randers HF og VUC*. (1 udg.) Forlaget Unge pædagoger. Side 25. side 41ff.

vores fællesskaber, i vores samfund og som individer¹⁵". I Klafkis dannelsesstænkning opnår elever dannelse gennem udforskning af epokale nøgleproblemer, herunder det teknologiske nøgleproblem, der hos eleverne medfører "en refleksion over, hvordan disse medier påvirker de mennesker, der anvender dem, hvordan brugen af sådanne medier kan få mulige sociale konsekvenser, samt hvilke muligheder der er for misbrug¹⁶". Klafki foregriber hermed begrebet digital dannelse. Hvor Klafki har fokus på udfordringerne ved den moderne teknologi, ser Tække og Paulsen i højere grad mulighederne i digitale teknologier. For dem betyder digital dannelse: "at opvoksende generationer ikke blot skal lære at anvende digitale medier til dit og dat. Derimod skal de støttes til at bruge it til at udvide deres horisont og til at forholde sig til den samlede globale situation. Ultimativt er idealet at kultivere et engagement i hele den nye samfundsmæssige mediesituation¹⁷".

At undervisningsrummet i kraft af de digitale medier er åbnet op overfor omverdenen skaber nogle alvorlige udfordringer for elevernes læring og digitale dannelse. To aktuelle debatter går henholdsvis på elevernes distraktion i undervisningen og den øgede mulighed for snyd fx under skriftlig eksamen.

Forsker i klasserumsledelse Dorte Ågård mener, at de digitale medier afleder elevernes opmærksomhed¹⁸ fra deres læring: "Elevernes koncentrationsevne er ved at blive undermineret, fordi de ikke kommer mere end en millimeter ned i stoffet, før de bliver afbrudt af Instagram, og de er ved at miste evnen til at holde opmærksomheden – selv når de gerne vil¹⁹". Ifølge Ågård er god klasseledelse med tydelige spilleregler for brugen af it i undervisningen en afgørende forudsætning for, at det overhovedet er muligt at udvikle elevernes digitale dannelse.

For at undgå problematikken om snyd har undervisningsminister Merete Riisager lukket ned for muligheden for adgang til internettet som fagligt hjælpemiddel ved skriftlig eksamen. Hun mener, at adgang til internettet har åbnet en motorvej for snyd. Det har affødt en del kritik, da tiltaget opfattes stærkt hæmmende for elevens digitale dannelse. Nikolaj Elf har bl.a. i et kronik advaret mod en såkaldt washback-effekt: "Vi ved fra forskningen, at prøver og eksamener er stærkt styrende for, hvordan der undervises. Så hvis det fremover ikke anerkendes, at brug af digitale ressourcer på internettet er en del af fagligheden, som afprøves til eksamen, vil det formentlig få store konsekvenser for undervisningen til daglig²⁰".

¹⁵ Bundsgaard, J. (2017). *Digital Dannelse*. Aarhus Universitetsforlag 2017, s.13

¹⁶ Klafki, W. (2002). *Dannelseseori og didaktik*. Forlaget Klim, Side 72

¹⁷ Tække, J., & Paulsen, M. (red.) (2015). *Digital dannelse: Udfordringer, erfaringer og perspektiver fra Randers HF og VUC*. (1 udg.) Forlaget Unge pædagoger. Side 25.

¹⁸ Elf og Paulsen uddyber ved hjælp af begrebet interpellationer denne opmærksomhedsafledning i Elf, N. F., & Paulsen, M. (2017). *Brug af it i gymnasiet - muligheder og umuligheder*. I J. Dolin, G. Ingerslev, & H. Sparholt Jørgensen (red.), *Gymnasiepædagogik* (3. udg., s. 434-57). København: Hans Reitzel.

¹⁹ Rasmussen, J. (2017, 20. juni). *Forsker: Vi er ved at tabe en generation af elever*.

Gymnasieskolen.dk: <https://gymnasieskolen.dk/forsker-vi-er-ved-taber-en-generation-af-elever>

²⁰ Elf, N. (2017) *Kronik: Internet-adgang til eksamen? Ja!* Berlingske Tidende. 1. oktober 2017.

<https://www.b.dk/kronikker/internet-adgang-til-eksamen-ja>

Opgaveformulering:

Inden for temaet “digital dannelse” skal du udarbejde en problemformulering, som afgrænser og fokuserer på et eller flere aspekter ved temaet, som det bl.a. er udfoldet ovenfor.

Med udgangspunkt i dit valgte problem skal du analysere og vurdere et kortere eller længere undervisningsforløb i et af dine fag eller på tværs af fag, hvor du gennem dine didaktiske valg i undervisningen har haft et særligt fokus på træning af elevernes digitale kompetencer med det formål at styrke deres digitale dannelse.

Du skal inddrage såvel almindidaktik som fagdidaktik, og dine didaktiske valg skal begrundes både teoretisk og praktisk. Se i øvrigt om krav til opgaven i Studieordningen for Uddannelsen i teoretisk pædagogikum.